

- Overview)', 2014. N'yu-York i Zheneva : OON, 207 s.
9. Skeyz, R., 2007. 'Global'nyy peredel: kak perestroit' sebya i svoyu kompaniyu (A global redistribution: how to restructure yourself and your company)', M.; SPb. : Vershina, 206 s.
 10. Bello, W., 2012. 'Economic Crisis Shakes Old Paradigms. As our global economic and ecological crises converge, neither neoliberalism nor Keynesianism can cure what ails us', *Foreign Policy In Focus*. Available at : <http://fpif.org/economic_crisis_shakes_old_paradigms/> [Accessed 10 October 2018].
 11. Chase-Dunn, CK., 2015. 'Global Formation. Structures of the World-Economy', Cambridge : *Blackwell Publishers*, 419 p.
 12. 'Dreaming with BRICs: The Path to 2050', 2017. The Goldman Sachs Group Inc. Available at : <<http://www2.goldmansachs.com/idecs/brics/book/99-dreaming.pdf>> [Accessed 13 October 2018].
 13. Engdahl, W., 2011. 'A century of war. Anglo-American oil politics and the New World Order', Wiesbaden : *Dinges & Frick*, 356 p.
 14. Hardt, M., Negri, A., 2004. 'Multitude: War and Democracy in the Age of Empire', New York : *The Penguin Press*, 450 p.
 15. Kurz, R., 2009. 'Kollaps der Modernisierung (A collapse of modernization)', Frankfurt am Main : *Eichborn*, 288 s.
 16. Touraine, A., 2011. 'Beyond Neoliberalism', Cambridge : *Polity*, 128 p.
 17. 'UNCTAD Handbook Statistics. 2017', 1. New York and Geneva : *United Nations*, 87 p.
 18. Wallerstein, I., 2016. 'The Essential Wallerstein', New York : *The New Press*, 471 p.
 19. Wallerstein, I., 2010. 'World-System Analysis: The Second Phases', *Review*. Vol. 43, № 13. P. 217-238.
 20. World Bank, 2016. 'The East Asian Miracle: Economic Growth and Public Policy', Washington : *Oxford University Press*, 120 p.

УДК 130.123.4:008

УНІВЕРСАЛІЇ КУЛЬТУРИ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧАСНОСТІ: ОСВІТЯНСЬКИЙ АСПЕКТ

UNIVERSALITY OF CULTURE AT CHALLENGES OF MODERN ISSUE: EDUCATIONAL ASPECTS

О. Д. Яценко

Актуальність дослідження. Сучасна українська держава гостро потребує реалізації низки реформ у широкому колі соціальних сфер. Освітня система не є винятком. Навпаки, освіта є, мабуть, найяскравішим чинником організації та побудови нового суспільного ладу та нового типу людини як основної рушійної сили та суб'єкта соціально-

Urgency of the research. The modern Ukrainian state is in a dire need of implementing a series of reforms in a wide range of social life spheres. Education system is no exception. On the contrary, education is, perhaps, the most revealing factor in the organization and construction of a new social order and a new type of person as the main driving force and subject of the socio-cultural

культурного процесу. Видатна, орієнтовна роль у процесі консолідації та інтеграції культури тисячоліттями відігравала філософія як специфічна галузь інтелектуального та універсального людського світогляду.

Мета дослідження. Культура - це простір загальної природи людини, який не підходить для визначення його предметної активності. Людина не функтор, виконавець, встановлений механізм. Сутність людини характеризується як проект, багате поле можливостей та варіантів самовизначення. Індивідуальний вектор самоідентифікації може бути обраний самою людиною. Тому освіта без гуманітарного контенту є недоцільною.

Останні наукові дослідження та аналіз проблем. Провідні фахівці та науковці з різних галузей науки і техніки залучені до обговорення проблеми кількісних та якісних показників викладання філософії в закладах вищої освіти України та світу. Отже, Олег Хома, Людмила Вороновська, Вікторія Суханцева, Олена Яценко виступають за песимістичний сценарій розвитку цивілізації на основі освіти, позбавленої філософського компонента. Вефа Тасделен, Герт Бієста, Девід Коул, Морвенна Гріффіс, Рінет Шепен звертають увагу на перетворення, які необхідно пройти через філософський дискурс в контексті навчальної практики, з метою виявлення та реалізації різних форм накопичення знань.

Завдання дослідження. Філософські техніки культурної рефлексії утворюють цілісний, етичний та аксіологічний світогляд, здатний вирішувати проблеми критичного та аналітичного характеру. Тому існує необхідність

process. A prominent, indicative role in the process of consolidation and integration of culture for millennia played a philosophy as a specific branch of intellectual and universal human worldview.

Target setting. Culture is the space of the generic nature of a person, which is not suitable for bringing it to a subject-activity definiteness. Human is not a functor, a performer, an established mechanism. Human existence is characterized as a project, a rich field of possibilities and options for self-determination. Therefore, education without humanitarian content is inappropriate.

Actual scientific researches and issues analysis. Leading experts and scientists from various fields of science and production are invited to discuss the problem of quantitative and qualitative indicators of philosophy teaching in the institution of higher education of Ukraine and the world. Thus, Oleg Khoma, Lyudmila Voronovskaya, Victoria Sukhantseva, Olena Yatsenko advocate a pessimistic scenario for the development of civilization based on education, deprived of philosophical analysis. Vefa Tasdelen, Gert Biesta, David R. Cole, Morwenna Griffiths, Renate Schepen draws attention to the transformations that need to go through philosophical discourse in the context of educational practice in order to discover and implement various forms of knowledge acquisition.

The research objective. The philosophical techniques of cultural reflection form a holistic, ethical and axiological world outlook, capable of solving problems of a critical and analytical nature. Therefore, there is a need to increase the total number of

збільшення загальної кількості годин викладання дисциплін філософського циклу для формування основних компетенцій випускників вищого навчального закладу.

Виклад основних матеріалів. Філософія як принцип інтелектуального "схоплення" органічної культурної єдності, її відображення, забезпечує необхідний категоричний та методологічний апарат для дискурсивного аналізу сучасного стану культури, місця в ній індивіда, можливості пошуку її подальшої експлікації. Необхідність цього референтного аналізу змістовно-ідеологічних основ культури є, мабуть, найбільш актуальним завданням для сучасних гуманітарних наук. Розроблене, наприклад, Юргеном Хабермасом і Карлом-Отто Апелем поняття дискурсивної етики, безсумнівно, постулює той факт, що у разі неможливості організації нового типу суспільного життя, заснованого на іншому виді громадянської свідомості та інших принципах міжособистісного спілкування, людство ризикує закінчити своє існування. Визнано, що світова культура тривалий час перебуває у стані кризи. Вісутні тенденції, що вказують на певну позитивну динаміку її трансформації. Тому з необхідністю слідує висновки - культура як продукт творчоспецифічного людського шляху розвитку світу потребує "допомоги" від свого свідомого носія.

Висновки. Освіта в першу чергу - це процес формування людини. Цей процес можна порівняти зі створенням скульптури: певна безформна маса (людська свідомість без сформованих особистих принципів і переконань) через поступове, творчо непередбачуване, але алгоритмічно визначене втручання, неминуче і послідовно перетворене на твір мистецтва, унікальний феномен носія

hours of teaching disciplines of the philosophical cycle for the formation of basic competences of graduates of institution of higher education.

The statement of basic materials. Philosophy as the principle of intellectual "capture" of organic cultural unity, its reflection, provides the necessary categorical and methodological apparatus for a discursive analysis of the current state of culture, the place in it of an individual, the possibility of searching for its further explications of self-expansion. The need for this referential analysis of the content-ideological foundations of culture is perhaps the most urgent task for modern humanities. Developed, for example, by Jurgen Habermas and Karl-Otto Apel of the concept of discursive ethics undeniably postulates the fact that in the event of the impossibility of organizing a new type of social life based on another type of civic consciousness and other principles of interpersonal communication, humanity generally risks ending its existence. It is recognized that world culture is in a state of crisis for a long time. There were no trends indicating a certain positive dynamics of its transformation. Therefore, the necessity follows the conclusion - culture as a product of the creative specific human way of developing the world needs "help" from its conscious carrier.

Conclusions. Education in the first place is the process of forming a person. This process can be compared to the creation of a sculpture: a certain formless mass (human consciousness without formed personal principles and beliefs) through a gradual, creatively unpredictable, but algorithmically determined intervention, inevitably and consistently transformed into a work of art, a unique phenomenon of the bearer

культури та предмет історії. Цей процес досить ризикований: один неправильний рух веде до незворотних наслідків. Особлива іронія полягає в тому, що будь-яка діяльність, до якої долучається людина, заснована на цих характеристиках. Експерименти у процесі виховання молодого покоління не менш небезпечні, ніж з атомною енергією.

Ключові слова: освіта, філософія, рефлексія, критичне та аналітичне мислення.

of culture and the subject of history. This process is quite risky: one wrong move leads to irreversible consequences. A special irony is that any activity in one way or another is involved in a human being, based on these characteristics. Experiments in the process of educating the younger generation are no less dangerous than with atomic energy.

Key words: education, philosophy, reflection, critical and analytical thinking.

Актуальність теми дослідження. Сучасна українська держава відчуває гостру необхідність впровадження низки реформ у найрізноманітніших сферах суспільного життя. Не постає винятком і система освіти. Навпаки, освіта виявляється, напевне, найбільш показовим чинником в організації та побудові нового суспільного ладу та нового типу особи як основної рушійної сили та суб'єкту соціокультурного процесу. Визначну, показову роль у процесі консолідації та інтеграції культури протягом тисячоліть відігравала філософія як специфічна галузь інтелектуального та універсального світорозуміння людини. Отже, філософія – це процес самосвідомості (рефлексії) культури. Весь масив накопичених людством духовних надбань, знань, відомостей, фактів, способів організації суспільних відносин та технологій виробництва, специфіка комунікації, зберігання та трансляція цієї інформації – все це і складає сутність культури. Проте власне культура не постулюється як певна “скарбниця” деяких вищих цінностей, даних поза часом, як ідеал або еталон. Культура рухається, постійно трансформує власний зміст і спосіб його репрезентації та організації. Слід зауважити, що сама по собі культура не піддається однозначній формалізації, не вписується у лаконічні та завершені схеми або алгоритми. Культура – це певна органічна єдність, багатопланова та багаторівнева за структурою. Процеси, що мають місце в ході її становлення не просто бінарні, контрарні за значенням і спрямованістю, а багатовимірні, ризоморфні, про що вельми красномовно свідчить сучасна філософська думка. Отже, культура як унікальний феномен не піддається чіткій дефініції, тому принципово неможливе прогнозоване її формування та проектування. Адже культура іноді мутує у власних межах, здійснюючи карколомні здвиги від метафізики до конформізму та нігілізму, не припиняючи при цьому бути нормою, вихід за яку небезпечний індивідуальним (а іноді і колективним) крахом. Беззаперечно, що культура – це єдиний життєвий континуум, в якому

здійснюється специфічно людський спосіб буття, здатний продукувати самосвідомість в якості суб'єкту культурно-історичного розвитку. Поза межами культури людський індивід зберігає тільки біологічну приналежність роду, а ментальні структури передаються виключно в ході міжособистісної комунікації, зміст якої складає трансляція соціокультурного значення.

Постановка проблеми. Культура є простір родової сутності людини, яка не придатна до зведення її до предметно-діяльній визначеності. Людина не є функтор, виконавець, заведений механізм. Людська екзистенція характеризується як проект, багате поле можливостей і варіантів самовизначення. Вектор індивідуальної само ідентифікації здатна обирати сама людина. Це наш привілей і, напевне, найбільший тягар. Але родова сутність – не субстанція ортодоксальної метафізики, оскільки вона еволюціонує та відчуває на собі понад-тиск цивілізаційних процесів глобального світу. Людина як творець культури, її універсальний носій та призма, в якій культура фокусується, втілює в собі ознаки процесів трансформації та мутації, що здійснюються в ході історії. Звідси філософія є індикатором, що охоплює сейсмічні процеси соціуму в його найбільш небезпечних зонах, де вказана родова сутність вже може не підлягати відшкодуванню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До обговорення проблеми кількісних та якісних показників викладання філософії у ЗВО України та світу долучаються провідні фахівці та вчені різних галузей науки та виробництва. Так, Олег Хома [8] описує ситуацію із формуванням базису гуманітарного знання як критичну, як балансування на межі, що несе пряму загрозу нівеляції рефлексивного мислення. Людмила Вороновська [7] обґрунтовує непересічну роль філософії у підготовці фахівців технічного напрямку підготовки. Вікторія Суханцева та Олена Яценко [9] обстоюють песимістичний сценарій розвитку цивілізації на основі освіти, позбавленої філософської аналітики.

Вефа Тасделен [10] розуміє призначення філософії як освітньої дисципліни у її герменевтичному потенціалі, що дозволяє отримати навички розуміння змісту інформації, а отже, і забезпечити регенерацію соціокультурного змісту. Герт Бієста [11] вважає філософський дискурс як оптимальний спосіб комунікації освітнього, наукового та політичного мислення. Девід Коул [12] аналізує постнекласичний спосіб абстрактного мислення, що дістав назву не-філософії, тобто метафізики не-представництва. Автор доходить до висновку про освіту як перформативну практику, що атрибутивно містить філософський компонент у будь-яких варіаціях та модифікаціях. Морвенна Гріффіс [13] розглядає зв'язок

філософії із етикою, політикою, соціальною справедливістю та іншими вихідними концептами соціального життя в контексті реалізації освітянської практики. У загальному підсумку зазначені концепти втрачають зміст без відповідного філософського ґрунтування та осмислення. Рінет Шепен [14] звертає увагу на трансформації, які необхідно пройти філософському дискурсу в контексті освітянської практики з метою відкриття та реалізації різних форм отримання знань.

Постановка завдання. Філософські техніки рефлексії культури формують цілісний, етико та аксіологічно сформований світогляд, здатний розв'язувати завдання критичного та аналітичного характеру. Тому є необхідність збільшення загальної кількості годин викладання дисциплін філософського циклу для формування базових компетенцій випускників ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Філософія як принцип інтелектуального “схоплення” органічної єдності культури, її рефлексія, надає необхідний категоріальний та методологічний апарат для дискурсивного аналізу сучасного стану культури, місця в ній індивіду, можливості пошуку її подальших експлікацій саморозгорнення. Необхідність зазначеного референціального аналізу змістовно-ідеологічних засад культури виявляється чи не найбільш актуальною задачею для сучасної гуманітаристики. Розроблені, наприклад, Ю. Габермасом та К.-О. Апелем концепції дискурсивної етики безапеляційно постулюють той факт, що в разі неможливості організації нового типу суспільного життя, що базується на іншому типі громадянської самосвідомості та інших принципах міжособистісної комунікації людство взагалі ризикує припинити своє існування. Визнано, що світова культура тривалий час перебуває в кризовому стані. Тенденції, що свідчили би про певну позитивну динаміку її трансформації не зафіксовано. Тому з необхідністю слідує висновок – культура як продукт творчого специфічного людського способу освоєння світу потребує “допомоги” від її свідомого носія. Новий тип культури, необхідність формування якого відчують і прогнозують видатні інтелектуали сучасності, потребує в якості визначального чинника реорганізацію самої рушійної сили, а саме свідомості людини, особистості. Тому все більшої уваги потребує реформування системи освіти, а насамперед вищої професійної підготовки фахівців. Університет є єдиним в своєму роді соціальним інститутом, що відтворює координаторів та організаторів культурного простору у всій його багатимірності: від глобально-планетарного до локально-регіонального. До цього ж, поза залежністю від напряму підготовки, іноді вузько спеціалізованої, випускник університету повинен відчувати себе

відповідальним учасником соціокультури, здатним мислити її і себе в ній аналітично. Сучасний фахівець в будь-якій галузі науки чи виробництва просто не має морального права бути обмеженим виключно спеціалізованим, професійним знанням, функціональними вміннями та навичками. Його епізодична, одинична та операціональна діяльність може бути частиною системи, сукупна робота якої спроможна привести до масштабних трагічних наслідків. Наводити приклади не доцільно, адже вони очевидні. Сучасна історія рясніє широким виром найрізноманітніших техногенних катастроф. Глобалізація як провідна тенденція діалогу культур сучасності унеможлиблює світоглядний принцип, що вважається притаманним українській ментальності: “Моя хата з краю – нічого не знаю”. Кожен житель нашої планети більшою або меншою мірою включений у світовий процес виробництва, продукування технології, цивілізації, культури, комунікації. Тому діяльність окремого індивіда може виявитись тією краплею, що переповнює міру, або точкою біфуркації, що зумовлює суттєві трансформаційні процеси. Для людства стає не припустимою розкішшю подальше безвідповідальне життя. Низка фахівців переконані, що колективна відповідальність – це ілюзія. Але навіть при її наявності, базується вона на відповідальності індивідуальній, персоніфікованій та особистій. Звідси філософія це не просто дисципліна в ряду інших (обов'язкових та не тільки), що включені до університетських програм. Вона є базовим підґрунтям соціокультурної аналітики, поза якою індивіду відведена пасивна функція “гвинтика”, а не діяча або координатора. Необхідною передумовою формування свідомого та відповідального фахівця в сучасних умовах соціокультурного процесу є загально-гуманітарна та філософська обізнаність. Актуальним завданням системи освіти постає підготовка особистості фахівця, а не виконавця механічних дій або декларованих інструкцій. Філософія тому і називається світоглядною наукою, бо формує своєрідне стереоскопічне мислення, дозволяє аналізувати не тільки формальну сторону ситуації, а виявляти сутнісні зв'язки, закономірності динаміки розвитку подій, здійснити зважений та свідомий вибір в одвічній боротьбі пріоритетів. Аналізуючи попередні історичні епохи здається досить зрозумілою логіка притаманних ним внутрішнім процесам мутації та трансформації. Але це погляд ззовні. Аналіз культури в її сучасному стані ускладнюється фактом приналежності до предмету дослідження. Для гносеологічних, пізнавальних процедур необхідна певна дистанція між суб'єктом і об'єктом. Виконати гранично можливий рівень абстрагування, вихід за межі наявного буття – це і складає вихідний принцип філософського знання.

На зорі європейської культурної парадигми, на тлі декларованого

Античністю плюралізму думок, поглядів та переконань зростає філософія як специфічний спосіб життя в культурі. Філософія, безумовно, є спекулятивним пізнанням, раціоналізацією стихійної дійсності, пошуком стійких домінант в потоці становлення. Численні дослідники античної культури пов'язують виникнення філософії з демократичним устроєм суспільства, в якому надзвичайного значення набуває слово. Перебуваючи в русі, смислова конструкція Універсуму експлікує власні потенції, що виступають в якості генезисних моделей для різноманіття речей наявного буття. За для здійснення такого переходу Буття трансформується в своє Інше, або Інобуття. Таким чином, Всесвіт перебуває в стані становлення, метою якого є досягнення ідеалу, ідеї-зразку, тобто вихідної монолітної та нерухомої конструкції. Така діалектика руху навколишньої дійсності та незмінності, вічності фундаментальних законів Всесвіту, спричинює формування такого світогляду, який піддає рефлексії безпосередньо самий шлях до трансценденції, або метод трансцендування. Сама можливість уподібнення різноманітного пояснюється загальною спорідненістю всього сущого. Така диспозиція в діалектиці Єдиного та множинного віддає абсолютний пріоритет єдності перед варіативністю. З огляду на це, в діалектичній зв'язці "ціле та частина" ціннісні орієнтири також цілком очевидні. Ціле перевершує частку на будь-якому рівні аналітики: по-перше, в онтологічному плані тільки ціле життєздатне, досконале та прекрасне. На рівні гносеології тільки ціле дає змогу дійти до правильного логічного висновку, тобто істини. В морально-етичному сенсі тільки з огляду на проблему цілого можливо вести мову про благо. Отже, Античність продукує та закріплює за допомогою філософського дискурсу переконання у перевазі загального над одиничним, цілого над часткою, єдиного над множинним. У зв'язку з цим досить суперечливої інтерпретації набуває проблема свободи. Це поняття має сенс виключно в межах соціокультурної дійсності, до природи, "фюзису", його застосування неможливе. Отже, тільки соціум є тим благодатним ґрунтом, на якому дає паростки свобода. Тому зв'язок логіки експлікації соціокультури зі способами її рефлексії у філософській думці очевидний. Так, за часів Середньовіччя культура становила скоріше загальний смисловий фон життєдіяльності, аніж предмет рефлексії. Принципово змінюється картина у встановленні пріоритетів за часів доби Відродження. Бог, якого середньовічні містики шукали у власній душі, для філософів Відродження змінює адресацію – панорама його існування світ як такий, природа. В такій горизонтальній проекції виникає проблема локалізації життєвого світу людини. Послідовно обґрунтовується думка про світ людської культури, в якому людські душі, або індивідуальні раціональні інстанції

”ведуть вишукану бесіду” поза часом та простором”, така своєрідна “ідеальна республіка” [6, с.205]. В цьому постулаті зафіксовано три основоположні моменти у суто ренесансному способі рефлексії культури. По-перше, вказівка на особливу цінність словесності у культурних процесах. Визнаний апологет доби Відродження Ф.Петрарка в доробці “Про справи буденні” наполягає на тісному зв'язку красномовності, тобто словесної дисципліни, та філософії як виховання душі. На його думку, вправність у словесності (саме твори італійською мовою принесли йому світову славу та визнання) та соціальний характер людського буття складають непорушний зміст гуманізму. Без володіння словесністю неможливо уявити собі бесіду як таку, а вишукана бесіда передбачає вже певний рівень обізнаності та освіти. По-друге, дуже важливою є вказівка на універсальність онтології культури, яка має своє буття “поза простором і часом”. Таким чином, стверджується уявлення про над-персональну духовну реальність культури, наявність іншого виміру реальності, яка відмінна за своїми основоположними характеристика від реальності речей, або сущого, в середовищі якого розгортається життя людини. Сліди наявності культури присутні всюди, де живуть людські спільноти, проте сутність культури є такою, що не розчиняється в речах, не вичерпується матеріально-наочним, або навіть, наявним буттям. Суттєвим атрибутом культури цілком доречно вказано її діалогічний, або комунікативний характер, а спілкування відбувається як в синхронічному, так і в діахронічному діапазонах. Синхронія означає в даному контексті взаємодію, або об'єднання індивідів в соціальний організм як реалізацію принципу соціальності, притаманного людині. Діахронія означає спілкування як трансляцію соціокультурного досвіду, зв'язок поколінь, а тому підставою для її рефлексії слід вважати історичну пам'ять, або історію як таку.

Отже, постулюється думка про культуру як простір безсмертя людини, залучення до культури означає залучення до вічності. Культура задає вимір, в якому людина знаходить власну сутність та сенс свого буття, виконує свого роду “знеболюючу” функцію перед тиском об'єктивних законів природи. Іншими словами, культура окреслює горизонт існування людини, світ, придатний для людського життя. Загальний зміст людської стратегії освоєння світу становить символізація та формалізація. Отже, символ-знак є тією інстанцією, що трансформує потенцію (сутність) в актуальність (дійсність), потаємне у явлення, а внутрішнє у зовнішнє. Хід думки приблизно такий: суще існує як дискретність, проте феноменологічно сприймається як протяжність. Для сприйняття цілісності та завершеності сущого у протяжності досвіду світу необхідна певна

зацікавленість суб'єкта (згадаємо біблійське “ті, що мають очі, не побачать”). В основі цієї зацікавленості лежить потреба, яка й керує увагою людини. А культура як простір Духу, смислу та цінності формує ці потреби, або запити. Отже, зважено резюмує Г. Лейбніц, необхідне навчання рефлексії. Це той самий “фокус сприйняття сущого”, про який говорить Гайдеггер в аналітиці платонівського міфу про печеру [6, с.269].

Філософія не обмежується сталим фундаментом аксіоматичних посилай як окремі науки. Тому філософія принципово протистоїть догматизму та авторитарності. Мається на увазі філософія як автономний спосіб пізнання світу. В історії мало місце використання окремих філософських концепцій в межах певних агресивних ідеологій. Проте такий акт використання можливий за умови низької філософської обізнаності та гуманітарної підготовки мас. Філософія не замикається на аксіоматиці, піддає рефлексії підґрунтя власних спекулятивних конструкцій. Саме ця специфіка філософії продукує плюралізм різноманітних концепцій, напрямів до вирішення проблемних моментів. Тому філософія не дає готових беззаперечних відповідей і рецептів з суспільного або індивідуального добробуту. Її мета – розширення меж життєвого горизонту, вихід за обрії у пошуку власної сутності та само ідентифікації. Окрема наука певною мірою самодостатня у своїх засадах та жорсткості логічних зв'язків детермінації. Проте ця самодостатність певною мірою ілюзорна. Наука аксіологічно, етично, телеологічно сліпа. Доля світу не є парафією науки в класичному розумінні. Такі питання складають проблемне поле філософії, тому оволодіння наукою продуктивне на основі саме філософського складу мислення, наявних навичок дискурсивної аналітики.

В сучасному хаотичному інформаційному суспільстві філософія спроможна виконувати певну “захисну” функцію індивідуальної свідомості від руйнівного та дестабілізуючого впливу оточення. Свідомість сучасної особистості децентрована, фрагментарна, розірвана. Кількісний показник інформативної складової сучасної освіти просто монументальний. Оволодіння ним виключно на рівні репродуктивного засвоєння стає дедалі складнішим, майже неможливим. Необхідний комплексний, інтегративний підхід до формування системи знань. Філософія і має метою формування цілісного світогляду, зваженої життєвої позиції, особистісного фундаменту. Слід зазначити, що мається на увазі не статус філософії як єдиної, вічної та універсальної методології, “науки наук”, як це мало місце у часи радянських догматів, де блукав монстр неогегельянства, який встиг побувати в лапах ленінської інквізиції. Мається на увазі потенціал філософії як мета-гуманітарного знання, що протягом епох концентрувала

в собі зусилля та прозріння інтелекту та думки. Філософами були ті, хто змінював картину світу доступними йому та його науці засобами. Й тим самим реально стимулював рух соціального буття. А це означає, що до філософії причетні не тільки Платон, Декарт і Кант, але й Ньютон, Ейнштейн і Бор. Не випадково у світовій науці прийнята вчена ступінь доктора філософії з математики, фізики, філософії тощо. Вона свідчить не тільки про те, що перед нами дослідник, який володіє теоретичною базою своєї дисципліни або напрямку, але здатний мислити її в межах парадигми фундаментального знання. А це вже філософія.

Виникає питання: як можна було скорочувати гуманітарні дисципліни? Якими будуть наслідки цього в країні, де люди не вміють не тільки нормально жити, а й просто жити? Де відсутні навички свободи та громадянського суспільства? Де закон є забаганка меншості по відношенню до більшості? Хто і коли збирається за це відповісти?

Справжня мудрість полягає навіть не у знанні про життя, а у вмінні правильно жити. Становлення людської індивідуальності відбувається під впливом суспільства, цілеспрямованим або стихійним. Особа несе на собі той культурний зміст, що закладений в ній попередніми поколіннями. Проте соціальні норми, як і суспільні ідеали стають дійсно дієвими детермінантами особистісного життя лише за умови їх інтеріоризації, трансформації в якості особистісних переконань і принципів. До виконання подібних процедур активного, творчого та захопленого переживання світосприйняття, формування власної самосвідомості спроможні особи з багатим внутрішнім світом, не стандартизованим мисленням, креативні, філософські обізнані та гуманитарно розвинуті.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Освіта в першу чергу є процесом формування особи. Цей процес можна порівняти зі створенням скульптури: певна безформна маса (людська свідомість без сформованих особистісних принципів і переконань) шляхом поступового, творчо непередбачуваного але алгоритмічно заданого втручання, невідворотного і послідовно перетворюється на витвір мистецтва, унікальний феномен носія культури і суб'єкту історії. Процес цей доволі ризикований: один невірний рух призводить до незворотних наслідків. Особлива іронія полягає в тому, що будь-яка діяльність тим або іншим чином причетна до людської сутності, заснована на зазначених характеристиках. Експерименти в процесі виховання молодого покоління не менш небезпечні, ніж з атомною енергетикою. Проте сучасні “менеджери держави” достатньо відважні люди щоб зважитись на такий крок. Філософія, що з моменту заснування

перших європейських університетів виступала основою будь-якої освіти, в сучасній українській державі “скорочується” чи то у зв'язку з відсутністю попиту, чи то з огляду на її низьку ефективність виробництва. Людина, здатна мислити творчо, аналітично, з активною життєвою позицією і власними переконаннями не потрібна нашому суспільству?

Чи варто доводити, що в сучасному українському університеті необхідні етика, естетика, релігієзнавство і більше того – філософія науки і філософія техніки? Чи спроможний все це компенсувати скорочений до семестру курс філософії, щедро залишений в якості “обов'язкової” дисципліни на всіх спеціальностях? Питання риторичні, відповіді очевидні, але зазначену проблемну ситуацію це не вирішує. Продукування людей-автоматів, що бездумно виконують будь-які настанови та інструкції, безумовно більш вигідне капіталовкладення, ніж виховання свідомої, творчої, ініціативної інтелігенції з почуттям особистісної відповідальності. Ідеологія суспільства виробництва і споживання суперечить необхідності актуалізації самосвідомості. Постає питання: до якої межі повинне дійти людство аби зрозуміти незрівнянно більшу цінність життя порівняно з капіталом? Примарні ідеали, сумнівні цінності, питання престижу, загальний занепад духовного рівня культури – все це сумні наслідки тривалого і послідовного культивування матеріальних цінностей замість самовдосконалення духовності, інтелекту, а не ерудиції.

В Україні розпочато адміністративну реформу. Її пафос полягає в тому, що на зміну досвідченого корумпованого бюрократа повинен прийти молодий, освічений інтелектуал, здатний вбачати не особистісну, а соціальну мету, і реалізовувати її в межах законодавчого поля. Питання тільки в тому, хто підготує цього безкорисливого інтелектуала: Ітон чи Оксфорд, або рідний український університет, і на якій базі – невже вистачить одного семестру філософії?

Список використаної літератури:

1. Апель, К-О., 2001. ‘Трансформация философии’, М. : «Логос», 344 с.
2. Хабермас, Ю., 2002. ‘Будущее человеческой природы’, М. : Издательство «Весь Мир», 144 с.
3. Хабермас, Ю., 2003. ‘Философский дискурс о модерне’, М. : Издательство «Весь Мир», 416 с.
4. Лосев, АФ., 2005. ‘Комментарии к диалогам Платона’, *Компиляция из четырехтомного издания диалогов Платона*, К. : PSYLIB, Доступно : <<http://psylib.org.ua/books/losewo6/index.htm>> [Дата звернення 14 Жовтня 2018].
5. Хайдеггер, М., 1986. ‘Учение Платона об истине’, *Историко-философский ежегодник*, М. : Наука, С. 255-275.
6. Бицилли, ПМ., 1995. ‘Элементы средневековой культуры’, СПб. : Мифрил, 244 с.

7. Вороновська, Л., 2015. 'Роль філософії в підготовці фахівців спеціалізованої технічної освіти', *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, № 2, С. 58-72.
8. Хома, О., 2015. 'Філософія на межі', *Філософська думка*, № 6, С. 6-22.
9. Суханцева, В., Яценко, О., 2001. 'Прогрес філософії чи філософія прогресу', *Вища школа : Науково-практичне видання*, № 8, Міністерство освіти і науки України, К. : Товариство "Знання" України, КОО, С. 7-13.
10. Tasdelen, V., 2014. 'Philosophy Course as a Process of Regeneration: A Hermeneutic Approach', *Journal The Anthropologist*, Volume 18, Issue 2, P. 533-547.
11. Biesta, G., 2010. 'This is My Truth, Tell Me Yours', *Deconstructive pragmatism as a philosophy for education*, *Journal Educational Philosophy and Theory*, Volume 42, Issue 7, P. 710-727. (DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2008.00422.x>).
12. Cole, David, R., 2015. 'Educational non-philosophy', *Journal Educational Philosophy and Theory*, Volume 47, Issue 10: Educational Philosophy and 'New French Thought', P. 1009-1022. (DOI: <https://doi.org/10.1080/00131857.2015.1036827>).
13. Griffiths, M., 2014. 'Re-thinking the Relevance of Philosophy of Education for Educational Policy Making', *Journal Educational Philosophy and Theory*, Volume 46, Issue 5, P. 546-559. (DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00825.x>).
14. Schepen, R., 2017. 'Intercultural philosophy and education in a global society: philosophical divides are dotted lines', *Journal Ethics and Education*, Volume 12, Issue 1: Philosophy as Translation and the Understanding of Other Cultures, *International network of philosophers of education. Selected papers from the Warsaw (Poland) conference (2016)*, P. 95-104. (DOI: <https://doi.org/10.1080/17449642.2016.1272749>).

References:

1. Apel', K-O., 2001. 'Transformatsiya filosofii (The transformation of philosophy)', М. : «Logos», 344 s.
2. Khabermas, YU., 2002. 'Budushcheye chelovecheskoy prirody (The future of human nature)', М. : Izdatel'stvo «Ves' Mir», 144 s.
3. Khabermas, YU., 2003. 'Filosofskiy diskurs o moderne (The philosophical discourse on modern)', М. : Izdatel'stvo «Ves' Mir», 416 s.
4. Losev, AF., 2005. 'Kommentarii k dialogam Platona (A comments on Plato's dialogues)', *Kompilyatsiya iz chetyrekhtomnogo izdaniya dialogov Platona*, К. : PSYLIB, Dostupno : <<http://psylib.org.ua/books/losew06/index.htm>> [Data zvernennya 14 Zhovtnya 2018].
5. Khaydegger, M., 1986. 'Ucheniye Platona ob istine (A Plato's teaching on truth)', *Istoriko-filosofskiy yezhegodnik*, М. : Nauka, S. 255-275.
6. Bitsilli, PM., 1995. 'Elementy srednevekovoy kul'tury (An elements of medieval culture)', SPb. : Mifril, 244 s.
7. Voronov's'ka, L., 2015. 'Rol' filosofiyyi v pidhotovtsi fakhivtsiv spetsializovanoyi tekhnichnoyi osvity (The role of philosophy in the training of specialist technical education specialists)', *Profesiyna osvita: metodolohiya, teoriya ta tekhnolohiyi*, № 2, S. 58-72.
8. Khoma, O., 2015. 'Filosofiya na mezhi (The philosophy on the edge)', *Filosofs'ka dumka*, № 6, S. 6-22.

9. Sukhantseva, V., Yatsenko, O., 2001. 'Prohres filosofiyyi chy filosofiya prohresu (The progress of philosophy or philosophy of progress)', *Vyshcha shkola : Naukovo-praktychne vydannya*, № 8, Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, K. : Tovarystvo "Znannya" Ukrayiny, KOO, S. 7-13.
10. Tasdelen, V., 2014. 'Philosophy Course as a Process of Regeneration: A Hermeneutic Approach', *Journal The Anthropologist*, Volume 18, Issue 2, P. 533-547.
11. Biesta, G., 2010. 'This is My Truth, Tell Me Yours', *Deconstructive pragmatism as a philosophy for education*, *Journal Educational Philosophy and Theory*, Volume 42, Issue 7, P. 710-727. (DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2008.00422.x>).
12. Cole, David, R., 2015. 'Educational non-philosophy', *Journal Educational Philosophy and Theory*, Volume 47, Issue 10: Educational Philosophy and 'New French Thought', P. 1009-1022. (DOI: <https://doi.org/10.1080/00131857.2015.1036827>).
13. Griffiths, M., 2014. 'Re-thinking the Relevance of Philosophy of Education for Educational Policy Making', *Journal Educational Philosophy and Theory*, Volume 46, Issue 5, P. 546-559. (DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00825.x>).
14. Schepen, R., 2017. 'Intercultural philosophy and education in a global society: philosophical divides are dotted lines', *Journal Ethics and Education*, Volume 12, Issue 1: Philosophy as Translation and the Understanding of Other Cultures, *International network of philosophers of education. Selected papers from the Warsaw (Poland) conference (2016)*, P. 95-104. (DOI: <https://doi.org/10.1080/17449642.2016.1272749>).